

Yr Economi Sylfaenol

14 Tachwedd 2024

Mae'r Economi Sylfaenol yn ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu ac mae'n rhan allweddol o genhadaeth Economaidd gyffredinol Llywodraeth Cymru.

Mae'r papur hwn yn rhoi rhagor o dystiolaeth ar gyfer ymgynghoriad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig ar yr Economi Sylfaenol.

Cynnwys

1.	Cyflwyniad.....	3
2.	Ymgorffori'r Economi Sylfaenol mewn Datblygu Economaidd	4
3.	Prif ffrydio'r Economi Sylfaenol ar draws y llywodraeth	6
4.	Agweddau ar yr Economi Sylfaenol sydd wedi bod fwyaf llwyddiannus.....	8
5.	Yr arfer gorau yn sectorau'r Economi Sylfaenol	10
6.	Defnyddio Caffael i gryfhau'r Economi Sylfaenol	12
7.	Gwaith Teg a'r Economi Sylfaenol.....	13

1. Cyflwyniad

1. Y gwasanaethau a'r cynnyrch yn yr Economi Sylfaenol (ES) sy'n darparu'r nwyddau a'r gwasanaethau sylfaenol hynny y mae pob dinesydd yn dibynnu arnynt, ac sy'n ein cadw'n ddiogel ac yn iach i ni allu byw bywyd da. Mae gwasanaethau gofal ac iechyd, adeiladu, ynni, bwyd, tai, manwerthwyr y stryd fawr, twristiaeth a thrafnidiaeth i gyd yn enghreifftiau o'r ES.
2. Mae'r ES yn rhan bwysig o economi Cymru. Yn 2023, roedd yn cynnwys 65,000 o fusnesau oedd wedi'u cofrestru ar gyfer TAW (60% o'r holl fusnesau yng Nghymru), yn cyflogi dros 637,000 o bobl (51% o'r gweithlu) ac yn cyfrif am £80.8bn (47%) o holl drosiant Cymru.
3. Sectorau'r ES sy'n gyfrifol am fwyaf y busnesau yn ardal pob awdurdod lleol heblaw am Gaerdydd. Mae llawer o'r mentrau hyn yn fusnesau bach neu ficro. Byddwn yn canolbwyntio ar ddeall y busnesau hyn yn well ac yn nodi ble mae cyfle i fentrau llai dyfu a dod yn fentrau canolig eu maint, gan gynnig swyddi da yn eu cymunedau.
4. Am y rheswm hwn, mae cynyddu a chryfhau'r ES yn ymrwymiad yn y Rhaglen Lywodraethu. Mae nifer o brosiectau yn cael eu datblygu gyda'r nod o gynyddu effaith prosesau caffael; cynyddu capasiti a gwella galluedd busnesau lleol; a rhoi pobl lleol ar lwybrau sy'n arwain at swyddi da.
5. Rydym wedi creu nifer o adnoddau i helpu i godi proffil yr ES a chael pob rhan o'r llywodraeth a rhanddeiliaid i'w deall yn well a chael mwy i gymryd rhan ynddi. Rydym wedi datblygu modiwl dysgu ar-lein a thudalennau newydd ar y we a'r fewnrwyd, storfa ganolog a deunydd ar y we sy'n ymwneud â hyfforddiant ES ac rydym yn creu animeiddiad i egluro dulliau, nodau a metrigau'r ES a'i chysylltiadau â'r nodau llesiant.
6. Rhwng 2019 a 2023, mae cyfanswm y busnesau ES sydd wedi'u cofrestru ar gyfer TAW wedi cynyddu 4%, mae nifer y gweithwyr wedi cynyddu 1% ac mae trosiant wedi cynyddu 5%.

2. Ymgorffori'r Economi Sylfaenol mewn Datblygu Economaidd

- 7.** Amcan ein Cenhadaeth Economaidd yw datblygu economi sy'n pontio'n deg i ddyfodol cynaliadwy, gyda gwaith teg yn sail i'r cyfan. Mae meithrin yr ES yn rhan annatod o'r genhadaeth hon.
- 8.** Mae datgarboneiddio cymdeithas a symud tuag at bontio teg ac economi gynaliadwy yn her fawr ond hefyd yn gyfle enfawr.
- 9.** Mae gwaith ar y gweill i weld sut y gallwn sicrhau'r effaith fwyaf posibl ar yr ES wrth i ni roi ar waith ein cynlluniau i fuddsoddi mewn twf gwyrdd, gan gynnwys Gwynt ar y Môr Arnofiol (FLOW), datgarboneiddio trafnidiaeth a darparu tai sero net a charbon isel ledled Cymru.
- 10.** Cynhaliwyd ymarfer cychwynnol i weld i ba raddau y gallai'r gadwyn gyflenwi gyfrannu at gynnal y rhaglen FLOW. Mae comisiwn yn cael ei ddatblygu i weld pa ymyriadau sydd eu hangen i helpu i wneud y mwyaf o'r gadwyn gyflenwi leol yn FLOW yn y tymor byr, canolig a hir.
- 11.** Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi Trafnidiaeth Cymru i asesu'r cyfleoedd i fusnesau'r ES wrth ddatgarboneiddio fflyd fysiau Cymru. Bydd cyfleoedd i gontractwyr lleol ddatblygu'r seilwaith gwefru a chael y pŵer i'r gorsafoedd bysiau. Mae'r cyfleoedd economaidd sy'n gysylltiedig â chaffael bysiau newydd ac ail-bweru'r fflyd bresennol yn cael eu harchwilio. Disgwylir cyhoeddi adroddiad a chamau nesaf erbyn diwedd y flwyddyn ariannol hon.
- 12.** Mae grŵp o 23 o Landlordiaid Cymdeithasol wedi comisiynu 15 o ddyluniadau safonol ar gyfer darparu cartrefi sero net. Bydd y cartrefi hyn yn cael eu hadeiladu gan ddefnyddio pren - mwy a mwy ohono'n bren o Gymru – a thrwy gadwyn gyflenwi fer, cryf a chynaliadwy. Mae cynllun braenaru wedi'i ddechrau i helpu 20 o gontractwyr i ennill tystysgrif PAS2030:2023, un o ofynion cael cymryd rhan mewn rhaglenni fel y Rhaglen Ôl-Osod er mwyn Optimeiddio (ORP). Mae prinder contractwyr sy'n meddu ar y dystysgrif PAS2030:2023 a bydd y cynllun yn helpu i lenwi'r bwlch hwnnw ac yn ein helpu i ddatblygu ffyrdd o feithrin gallu ledled Cymru yn y dyfodol.
- 13.** Mae cefnogi'r ES yn cael ei brif ffrydio yng ngwasanaeth craidd Busnes Cymru. Ym mis Medi a mis Hydref, cynhaliwyd dwy Expo am yr ES, y naill yn Abertawe a'r llall yn Llandudno. Cofrestrodd dros 1,100 o gynrychiolwyr i ddod i'r ddwy Expo a chael cyfle i gwrdd â sefydliadau arddangos (o'r sectorau

cyhoeddus a phreifat) a oedd â chontractau i'w llenwi ac a oedd am weld eu cadwyni cyflenwi'r ES leol yn cynyddu. Gwnaeth Busnes Cymru rannu manylion contractau arfaethedig, gwerth sawl biliwn o bunnau cyn cynnal yr Expos. Mae'r wybodaeth hon yn cael ei hadolygu i bennu gwir werth posibl yr ES. Defnyddir yr adborth a gwersi a ddysgwyd i helpu i benderfynu sut i gynnal ddigwyddiadau tebyg yn y dyfodol.

3. Prif ffrydio'r Economi Sylfaenol ar draws y llywodraeth

- 14.** Mae gennym dîm bychan yn yr is-adran Trawsnewid Diwydiannol a'r Economi Sylfaenol sy'n canolbwyntio ar yr ES. Mae'r tîm ES yn gweithio fel uned bontio i helpu i wreiddio egwyddorion ES ar draws y llywodraeth, yn ogystal â chynnal ystod o brosiectau.
- 15.** Mae'r gwaith trawslywodraethol hwn yn helpu i feithrin yr ES.
- 16.** Mae rhaglen ES Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol wedi gweld caffael gyda busnesau Cymru yn cynyddu i 44%, i fyny o 26% yn 2019 ac mae byrddau iechyd yn targedu gweithwyr difreintiedig ac yn cynnig llwybrau i waith.
- 17.** Mae'r ORP Tai ac Adfywio yn dylanwadu ar ddatblygiad cadwyni cyflenwi a sgiliau lleol. Trwy gyllid ES, mae pum landlord cymdeithasol cofrestredig wedi cael help i gael hyd i dros 500 o gontractwyr newydd i helpu i wneud y gwaith hwn. Mae landlordiaid yn cydweithio i ddeall sut i ddefnyddio'r cadwyni cyflenwi lleol i ddarparu cartrefi Sero-Net. Mae tîm yr ES yn helpu'r Panel Buddsoddi Cenedlaethol mewn Adfywio i asesu ceisiadau am gyllid grant.
- 18.** Mae cyfleoedd yng nghadwyn gyflenwi datgarboneiddio trafndiaeth yn cael eu harchwilio.
- 19.** Mae Adeiladu Arbenigrwydd yng Nghymru yn rhoi cyngor ac yn gweithio ar draws y sector adeiladu i gryfhau cysylltiadau â chontractwyr a chleientiaid. Mae cynllun gwaith yn cefnogi'r prif flaenoriaethau o ran yr ES, gan gynnwys rhestru'r contractau sydd ar ddod.
- 20.** Mae'r ES yn cael ei phrif ffrydio yng ngwasanaeth Busnes Cymru. Mae'r Gronfa Paratoi at y Dyfodol, sy'n werth £20m ac a lansiwyd ym mis Ebrill ar gyfer microfusnesau a busnesau bach a chanolig yn y sectorau manwerthu, lletygarwch a hamdden yn darparu cyllid i helpu i leihau costau rhedeg ac i baratoi at y dyfodol.
- 21.** Mae rhaglenni cyfalaf a refeniw yr Is-adran Bwyd yn helpu busnesau bach a chanolig a microfusnesau gan fwyaf i dyfu'n gynaliadwy. Mae'r busnesau hyn yn cynnig amrywiaeth o swyddi, gyda mwy nag 80% ohonynt yn cael Cyflog Byw neu'n uwch.
- 22.** Cefnogir twristiaeth mewn sawl ffordd, trwy fuddsoddi cyfalaf a chydweithio'n glos â'r sector i wireddu ei blaenoriaethau.

23. Cwblhawyd cronfa newydd o ddata sylfaenol ar yr Economi Sylfaenol ym mis Awst. Mae'r gronfa hon yn cael ei hasesu i'n helpu i benderfynu ar ein blaenoriaethau ar gyfer prif ffrydio'r ES ar draws y llywodraeth.

4. Agweddau ar yr Economi Sylfaenol sydd wedi bod fwyaf llwyddiannus

- 24.** Mae ymgorffori'r ES ym maes caffael wedi creu manteision pendant i gadwyni cyflenwi a gweithwyr lleol.
- 25.** Mae contractau cydweithredol Cyflenwadau Swyddfa a Deunyddiau Glanhau Llywodraeth Cymru wedi gweld y prif gontractwr yn datblygu nifer o raglenni dan faner Llesiant Cymru. O ganlyniad, gwelwyd dros 500 o weithwyr tan anfantais o Gymru yn cael hyd i waith drwy gynllun ailgylchu gwastraff cyfrinachol a ddarparwyd drwy'r cytundeb cyflenwadau swyddfa. Cafodd y cynllun ei ddatblygu i ddefnyddio cardfwrdd sefydliadau i'w rwygo a'i werthu fel deunydd gwely ar gyfer anifeiliaid.
- 26.** Mae rhyw 220 o gerbydau trydan, gwerth cyfanswm o £3.9 miliwn, wedi cael eu harchebu drwy drefniant caffael cydweithredol dan arweiniad Llywodraeth Cymru. Dyfarnwyd y contract i BBaCh o Gymru a bydd yn darparu £2.8 miliwn o werth cymdeithasol ehangach trwy ddefnyddio delwyr lleol a hyrwyddo sgiliau bywyd ac ymwybyddiaeth o entrepreneuriaeth ymhlith plant ysgolion cynradd.
- 27.** Disgwylir i'r contract Cartrefi Cynnes Cymru a ddyfarnwyd yn ddiweddar gan Lywodraeth Cymru ddarparu £245 miliwn o werth cymdeithasol ychwanegol dros saith mlynedd trwy dreialu ffordd newydd o weithio. Mae hyn yn seiliedig ar greu cyfleoedd yn y gadwyn gyflenwi i amrywiaeth o gyflenwyr adeiladu yng Nghymru sy'n darparu gwasanaethau ôl-osod tai.
- 28.** Rhoddwyd cyllid ES i Bartneriaeth Caffael Cydwasanaethau GIG Cymru i wreiddio ystyried gwerth cymdeithasol wrth wneud penderfyniadau caffael. O ganlyniad, enillodd busnesau Cymru £40m o gontractau ychwanegol trwy GIG Cymru.
- 29.** Mae cynnydd mawr yn y bwyd o Gymru sy'n cael ei brynu gan Castell Howell ar gyfer eu prydau ysgol - cynnydd o 173% (£854k yn 2021 o'i gymharu â £2.3m ar hyn o bryd). Mae hyn i raddau helaeth oherwydd canllawiau newydd ar gyfer caffael bwyd, sy'n disgrifio sut i gymhwyso egwyddorion yr ES wrth ymdrin â chontractau bwyd, 'Harnessing the Power of the Public Plate'. Defnyddiwyd y canllawiau'n llwyddiannus gan Gyngor Caerffili ar gyfer eu Fframwaith Bwyd De Cymru, gyda'i raniad ansawdd/prisiau o 70/30 a'i lot Cymreig newydd. Enillwyd 100 o'r 150 lot gan Castell Howell, gan ddiogelu cyflenwadau a chadw arian yng Nghymru.

- 30.** Ni wnaeth yr ymdrechion i gryfhau'r sector gofal trwy raglenni recriwtio wedi'u targedu arwain at y canlyniadau disgwyliedig. Er bod trefniadau cadarn ar waith ar gyfer rheoli'r prosiect, ni welwyd yr enillion disgwyliedig o ran recriwtiaid newydd i'r sector gofal. Roedd y farchnad recriwtio yn gystadleuol iawn a rhwystrodd hynny'r prosiect rhag gwireddu ei amcanion.
- 31.** Bu llai o gydweithio â Chymuned Ymarfer (CoP) yr ES ers cwtdogi'r cyllid ar gyfer y prosiect. Mae'r CoP Bwyd yn parhau i fod yn weithgar iawn gyda nifer o brosiectau wedi'u hariannu. Bydd ystyriaeth yn cael ei rhoi i gydweithio o'r newydd â sectorau eraill.

5. Yr arfer gorau yn sectorau'r Economi Sylfaenol

- 32.** Mae'r sector bwyd yn arbennig yn dilyn y rhaglen ES, diolch yn bennaf i'r cyllid a neilltuwyd i 15 o brosiectau arloesol ar gyfer hybu garddwriaeth a gwneud cyflenwadau bwyd yn fwy sicr. Mae rhai manylion isod gyda rhagor o wybodaeth yn Atodiad 1.
- 33.** Mae prosiect 'Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion' o dan ofal Synnwyr Bwyd Cymru yn mynd i'r afael â'r ffaith bod 94% o'r cynnyrch garddwriaeth a ddefnyddir yn ysgolion Cymru yn dod o'r tu allan i Gymru. Mae wyth tyfwr newydd wedi'u mabwysiadu, i gyflenwi tua 40 tunnell o lysiau organig i ysgolion mewn chwe awdurdod lleol. Os aiff y gwaith hwn yn ei flaen am y pum mlynedd nesaf, mae Synnwyr Bwyd Cymru yn rhagweld ei ehangu i 100 o dyfwr, gan greu gwerthiant o £1.5m y flwyddyn, sy'n cyfateb i werth £12.4m o fuddiant cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol ac arbed 60+ tunnell o CO2 bob blwyddyn. Gallai cyflenwi cynnyrch garddwriaeth o Gymru i bob ysgol gynradd yng Nghymru arwain at bron £15m o werthiant a chynnal llawer o swyddi.
- 34.** Mae Castell Howell yn gweithio gyda thyfwr lleol i gyflenwi cynnyrch Cymreig i ysgolion, yn hytrach na chynnyrch wedi'i fewnforio a'i rewi, ac i ystyried sut i estyn oes cynnyrch tymhorol. Maent hefyd yn datblygu ystod newydd o brydau aml-ddogn maethlon gan ddefnyddio mwy o gig a llysiau o Gymru, fel peli cig, saws tomato, pizza a sglodion.
- 35.** Mae'r Clwb Cookalong wedi helpu i feithrin sgiliau coginio dros 700 o blant, teuluoedd ac athrawon yn Sir Fynwy a Chaerffili ac enillodd wobr y Busnes Cymunedol Lleol gorau yng Ngwobrau Bwyd a Diod Cymru 2024. Maen nhw hefyd wedi gweithio gyda Maint Cymru a chyingor Sir Fynwy ar fwydlenni di-ddatgoedwigo.
- 36.** Mae Larder Cymru yn gweithio gyda 6 awdurdod lleol yng Nghymru a chyfanwerthwyr / cynhyrchwyr i adolygu fframweithiau cyflenwi bwyd a bwydlenni i ddatblygu bwydlen newydd sy'n ymgorffori mwy o gynnyrch Cymreig a chyflenwyr o Gymru.
- 37.** Dilynnir yn agos dull Malmo o gyflenwi mwy o fwyd organig a gynhyrchir yn lleol ar gyfer prydau ysgol. Bydd astudiaeth o'r gwaith hwn yn cael ei chynnal yn ddiweddarach eleni i helpu'r cynllun Prydau Ysgol am Ddim i Bawb.

- 38.** Mae cydweithrediad y sector tai i gynnal y rhaglen sero net yn enghraifft wych o fesur y galw ac o roi arwydd clir o fwriad. Bydd hynny'n rhoi hyder i fusnesau fuddsoddi mewn sgiliau a gallu. Gallai cynyddu hynny a'i ledaenu gyd-fynd â'r gwaith i roi mwy o amlygrwydd i'r cynlluniau adeiladu sydd ar y gweill ar gyfer y dyfodol a'u deall yn well.

6. Defnyddio Caffael i gryfhau'r Economi Sylfaenol

- 39.** Mae Llywodraeth Cymru yn gwneud ei rheoliadau ei hun o dan Ddeddf Caffael 2023. Bydd cyflenwyr ES yn elwa o dryloywder well, dyletswydd i nodi a datrys rhwystrau i fusnesau bach a chanolig rhag cymryd rhan, a'r gofyn i dalu'r gadwyn gyflenwi yn brydlon o fewn 30 diwrnod. Mae gwaith yn mynd yn ei flaen i ddatblygu'r is-ddeddfwriaeth a'r canllawiau sydd eu hangen i ddod â'r dyletswyddau caffael yn Neddf Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus (Cymru) 2023 i rym. Mewn sectorau fel adeiladu a bwyd, gall caffael ddod â budd i'n heconomiâu lleol, a chyfrannu at gyflawni nodau llesiant, er enghraifft drwy fynnu bod safonau gwaith teg ac amgylcheddol yn cael eu bodloni.
- 40.** Mae swyddogaeth Llywodraeth Cymru o ran Masnach a Chaffael wedi rhoi arweiniad i weddill y sector cyhoeddus, gan sicrhau canlyniadau cadarnhaol yr ES fel a ddisgrifir ym Mhennod 4.
- 41.** Gyda chymorth cyllid ES Llywodraeth Cymru, mae GIG Cymru wedi ymgorffori'r ES a gwerth cymdeithasol yn ei broses gaffael, gan olygu bod busnesau lleol wedi ennill £40m o gontractau a oedd gynt wedi mynd allan o Gymru.
- 42.** Mae canllawiau caffael bwyd, 'Harnessing the Power of the Public Plate', a gynhyrchwyd yn 2022, wedi cyfrannu'n llwyddiannus at sicrhau cynnydd o 173% yn y bwyd o Gymru a brynir gan Castell Howell ar gyfer prydau ysgol (£854k yn 2021 o'i gymharu â £2.3m ar hyn o bryd). Priodolir y rhan fwyaf o'r cynnydd hwn i'r ffaith bod Cyngor Caerffili wedi dilyn canllawiau Fframwaith Bwyd De Cymru, a ddyfarnwyd ym mis Ebrill ac a ddefnyddir gan 15 cyngor. Mae'r tendr bwyd wedi canolbwyntio fwyfwy ar ansawdd a gwerth yn lle pris, gyda rhaniad ansawdd / pris o 70/30, ac ar ymgorffori gwerth cymdeithasol; cafwyd lot Cymreig newydd am y tro cyntaf, i roi dewis o fwyd lleol i gynghorau. Allan o 150 lot, enillodd Castell Howell, cyfanwerthwr o Gymru, 100 ohonynt, gan ddiogelu'r cyflenwad a chadw arian yng Nghymru.
- 43.** Mae'r tri fframwaith adeiladu rhanbarthol awdurdodau lleol i gyd yn cynnwys cymalau'n ymdrin â gwerth cymdeithasol, gan gynnwys ymrwymïadau i'r ES, gan gefnogi defnyddio contractwyr lleol.

7. Gwaith Teg a'r Economi Sylfaenol

- 44.** Mae gwaith teg yn hanfodol i'r ES am ei fod yn effeithio'n uniongyrchol ar ansawdd a chynaliadwyedd y nwyddau a'r gwasanaethau hanfodol y mae cymunedau'n dibynnu arnynt.
- 45.** Mae lefelau cyflog teg, contractau sicr, amodau gwaith diogel a chynhwysol ac aelodaeth o undebau llafur hefyd yn effeithio'n uniongyrchol ar fywydau a bywoliaeth gweithwyr yn yr ES.
- 46.** Mae'r ES yn wynebu heriau sylweddol o ran gwaith teg. Mae gormod o gyflogau isel, dim digon o swyddi sicr ac oriau gwaith rhagweladwy ac ni chynigir digon o lais a chynrychiolaeth drwy undebau llafur.
- 47.** Rydym wedi ymrwymo i gryfhau'r ffocws ar wella amodau gwaith yn yr ES. Mae hyn yn gofyn am ymdrech ar y cyd gan y Llywodraeth, cyflogwyr ac undebau llafur. Ar adeg pan fo llawer o rannau o'r ES yn ei chael hi'n anodd recriwtio a chadw gweithwyr, dylai fod gan bawb ddiddordeb mewn gwella amodau gwaith.
- 48.** Mae cynnydd wedi'i wneud mewn rhai sectorau yn yr ES. Mae'r Fforwm Manwerthu a'r Fforwm Gwaith Teg mewn Gofal Cymdeithasol yn enghreifftiau da o weithio mewn partneriaeth gymdeithasol gyda sectorau'r ES.
- 49.** Mae busnesau sy'n cael grantiau cyfalaf yr Is-adran Bwyd yn mabwysiadu'r Contract Economaidd ac yn gwneud ymrwymïadau i'r gweithlu. Mae'r adran dwristiaeth yn defnyddio ei e-fwletin i godi ymwybyddiaeth o Waith Teg, yn fwyaf diweddar trwy gyfeirio at y ddeddfwriaeth newydd ar gadw cildyrnau. Mae'r Cyflog Byw Go lawn yn cael ei dalu ar draws y sector Gofal, gan gynyddu incwm gweithwyr.
- 50.** Mae hawliau cyflogaeth a chysylltiadau diwydiannol yn faterion sydd wedi'u cadw yn ôl. Rydym yn gweithio'n agos gyda Llywodraeth y DU ar yr agenda yn y 'Plan to Make Work Pay' ac ar y Bil Hawliau Cyflogaeth, a gafodd ei gyhoeddi ar 10 Hydref. Mae'r Bil yn cynnwys:
- yr hawl i oriau gwarantedig;
 - gwarantu hawliau sylfaenol yn y gwaith o'r diwrnod cyntaf, gan gynnwys amddiffyniad rhag diswyddo annheg a hawliau i absenoldeb rhiant, mamolaeth a phrofedigaeth;

- c. diwygiadau i'r Tâl Salwch Statudol i gael gwared ar y Terfyn Enillion Isaf a'r cyfnod aros
- d. cyfyngu ar allu cyflogwyr i ddiswyddo ac ailgyflogi; a
- e. cryfhau mesurau i orfodi hawliau'r gweithwyr, drwy greu Asiantaeth Gwaith Teg newydd.

51. Gallai'r mesurau hyn gael effaith drawsnewidiol ar waith yn yr ES ac o'u gweithredu, byddant yn gwneud gwaith yn decach, yn fwy diogel ac yn fwy sicr i bawb.

Atodiad 1 – Prosiectau bwyd a ariennir gan dîm yr Economi Sylfaenol

	Enw'r Sefydliad / Busnes	Disgrifiad o'r Prosiect
1.	Castell Howell	Datblygu'r gadwyn cyflenwi llysiau yng Nghymru fel bod mwy o lysiau a thatws o Gymru mewn prydau ysgol yn lle cynnyrch wedi'i fewnforio. Datblygu sglodion Cymreig trwy weithio gyda Puffin Produce. Edrych sut i estyn oes cynnyrch tymhorol
2.	Castell Howell / Celtica Foods	Celtica i ddatblygu amrywiaeth o gynhyrchion bwyd newydd wedi'u gwneud o gig o Gymru sy'n ychwanegu gwerth, i'w cyflenwi i'r sector cyhoeddus (naill ai ar gyfer ysgolion cynradd e.e. peli cig a kofkas Cymreig neu fel cynhwysion ar gyfer prydau aml-ddogn e.e. toppings pizza, peli cig mewn saws), cynnal paneli blasu a gweithio gydag arlwywyr yn y sector cyhoeddus.
3.	Synnwyr Bwyd Cymru	Prosiect 'Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion' i dyfu/cyflenwi llysiau organig, cynaliadwy i ysgolion yn hytrach na dibynnu ar fewnforion wedi'u rhewi (parhad o gam 1 'y cynllun peilot Courgettes' ond y cam 2 hwn i gynnwys mwy o lysiau a mwy o awdurdodau lleol). Profi'r cynllun buddsoddi mewn cadwyn gyflenwi gynaliadwy. Trafod â rhanddeiliaid ac ymchwilio iddynt, ar gyfer cynllun peilot yng Ngogledd Cymru ar gyfer Bwyd a Hwyl/Tymor Tyfu 2024.
4.	Cymdeithas Ymddiriedolaethau Datblygu Cymru.	Datblygu 'blwch cymorth' cydweithredol newydd o atebion ymarferol i dyfwyr ar gyfer mynd i'r afael â'r ffactorau sy'n rhwystro tyfwyr. Hefyd, help i dri busnes i dyfu mwy o gynnyrch garddwriaethol yn lleol ar gyfer cyflenwi'r sector cyhoeddus trwy gyfanwerthwyr a hybiau caffael bwyd; darparu pecynnau amrywiol o gymorth i fusnesau a gwella sgiliau.
5.	Menter Môn	Prosiect ffermio fertigol Tech Tyfu i helpu pum busnes tyfu bach a chanolig, sy'n gobeithio gwerthu microlysiau a llysiau yn uniongyrchol i gyfanwerthwyr ar gyfer contractau caffael cyhoeddus mawr.
6.	Menter Môn / Larder Cymru	Cynyddu'r bwyd o Gymru sydd ar fwydlenni ysgol. Mae Larder Cymru yn gweithio gyda 6 awdurdod lleol yng Nghymru a chyfanwerthwyr / cynhyrchwyr i adolygu fframweithiau cyflenwi bwyd a bwydlenni i ddatblygu bwydlen newydd sy'n ymgorffori mwy o gynnyrch Cymreig a chyflenwyr o Gymru.
7.	Ffermydd a Gerddi Cymdeithasol	Datblygu canllawiau a pholisi cynllunio atodol er mwyn ei gwneud yn haws trosglwyddo tir cyhoeddus i ofal cymunedol ar gyfer cynhyrchu bwyd lleol ym Mhowys.

8.	Clwb Cookalong	Dysgu sgiliau coginio i blant ysgol, teuluoedd ac athrawon a sut i siopa ar gyllideb a gwella iechyd meddwl a lles.
9.	Cymdeithas Ymddiriedolaethau Datblygu Cymru.	Dod â mentrau tyfu newydd i'r farchnad drwy drechu rhwystrau a datblygu 'blwch cymorth' cydweithredol newydd o atebion ymarferol, gan wneud y gorau o gyfleoedd drwy hybiau caffael bwyd lleol.
10.	PLANED	Sefydlu dosbarthfa fwyd leol dan arweiniad y gymuned yng nghefn gwlad Sir Gâr, gan sefydlu a hyrwyddo cyflenwyr, cynhyrchwyr a thyfwyr lleol. Peiriannau gwerthu bwyd ffres i'w lleoli mewn ardaloedd lle nad oes siop na lle manwerthu bwyd arall yn y cyffiniau.
11.	Menter a Busnes	Cynllun grant i achredu hylendid bwyd - i dalu costau Micron2 a Salsa ar gyfer BBaChau bwyd o Gymru (mae hyn yn aml yn rhwystr i gwmnïau bwyd bach sydd am werthu i farchnad fwyd y sector cyhoeddus) a helpu i gynyddu nifer y cyflenwyr o Gymru.

Prosiectau bwyd yr Economi Sylfaenol sydd wedi'u hariannu gan y Tîm Arloesi

12.	Cyngor Caerdydd	Sefydlu Awr Fwyd fel bod pob plentyn yn cael treulio (o leiaf) awr y dydd yn yr ysgol "gyda bwyd"; I rannu prydau maethlon, dysgu am fwyd a dysgu trwy fwyd. Un o'r prif nodau yw cynyddu'r nifer sy'n derbyn Prydau Ysgol am Ddim yn yr ysgolion peilot.
13.	Cyngor Sir Gâr	Cydweithredu mewn ffordd holistig i ailgynllunio bwydlen ysgol ar gyfer 'Cenedlaethau'r Dyfodol' fel rhan o'r broses o gyflwyno'r Prydau Ysgol am Ddim, gan ddefnyddio asedau lleol a rhanbarthol ar sail lle a thrwy bartneriaeth.
14.	Cyngor Sir Fynwy	Cegin i ddatblygu prydau ar glud ar gyfer henoed/pobl fregus y rhanbarth – ailddatblygu gwasanaethau i gynnwys bwyd o Gymru, lleihau CO2 a chynnig mwy o ddewis i gwsmeriaid.
15.	Well Fed / Can Cook	'Loceri bwyd' arloesol, fel rhai Amazon, i fynd i'r afael â thlodi/ansicrwydd bwyd mewn cymunedau ac yn y sector cyhoeddus. Uwchraddio er mwyn gallu cynhyrchu mwy o fwyd; gwella cerbydau; gwella timau datblygu.
16.	Prifysgol Metropolitan Caerdydd	Sefydlu Rhwydweithiau Arloesi newydd yng Nghaerdydd ac Abertawe i ddatblygu busnesau bach a chanolig lleol a chreu ecosystem ES yn Ne Cymru. Gwella eu medrau er mwyn iddynt allu tendro am gontractau sector cyhoeddus a chryfhau cysylltiadau

		cydweithredol strategol rhwng BBaChau a rhanddeiliaid rhanbarthol y sector cyhoeddus.
--	--	---